

van Damme – S. Tezcan tarafından yayımlanmıştır (*Al-Rabghūzi, The Stories of the Prophets: Qıṣas al-Anbiyāʾ, An Eastern Turkish Version*, I-II, Leiden 1995). *Kıyasü'l-enbiyâ* üzerinde yüksek lisans (1992, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) ve doktora (1995, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) çalışması yapan Aysu Ata eseri iki cilt halinde (I, Giriş-Metin-Tıpkıbasım; II, Dizin) neşretmiştir (bk. bibl.; eserle ilgili çalışmalar için ayrıca bk. neşredenin girişi, I, s. XX-XXII).

BİBLİYOGRAFYA :

Rabgūzi, *Qıyasü'l-enbiyâ* (nşr. Aysu Ata), Ankara 1997, I-II; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, s. XX-XXII; Rieu, *Catalogue*, III, 270; Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926) (haz. Orhan F. Köprülü – Nermin Pekin), İstanbul 1986, s. 286-289; J. Schinkewitz, *Rabgūzi Sentaksı* (trc. Sabit S. Payalı), İstanbul 1947; A. Bombaci, *Historie de la littérature turque* (trc. I. Melikoff), Paris 1968, s. 93-95; K. Ranke v.dğr., "Rabgūzi Fourteenth Century Turkic Folklorist", *Volk-süberlieferung* (ed. F. Harkort v.dğr.), Göttingen 1968, s. 373-400; H. E. Boeschoten – M. van Damme, "The Different Copyists in the London ms. of the Qıyas-i Rabghuzi", *Utrecht Papers on the Central Asia. Proceedings of the 1st European Seminar on the Central Asian Studies*, Utrecht 1985, s. 177-183; M. van Damme, "Rabghuzi's Qıyas al-Anbiyāʾ, Reconsidered in the Light of Western Medieval Studies: Narrationes vel Exempla", *De Turcicis aliisque rebus: Commentarii Henry Hofman dedicati*, Utrecht 1992, s. 7-37; a.mlf., "Rabghūzi", *EP*² (İng.), VIII, 350; Faruk Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, Ankara 1994, s. 87-88; Naile Hacıyeva, "Rabguzi'nin Kıyasü'l-enbiyâ Eserinin Bakı Yazması", *TDL*, sy. 514 (1994), s. 292-295; Talat Tekin, "Al-Rabghūzi, The Stories of the Prophets: Qıyas al-Anbiyāʾ", *Türk Dilleri Araştırmaları*, V, Ankara 1995, s. 259-264; Seyfettin Erşahin, "Türklerin Hz. Muhammed Hakkındaki İlk Bilgi Kaynaklarından Kıyas-ı Enbiyalar: Kıyas-ı Rabguzi Örneği", *Diyanet İlmî Dergi*, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) özel sayısı, Ankara 2000, s. 197-224.

AYSU ATA

RÂBİTA

(الرَابطة)

Müridin şeyhine gönlnünü bağlaması ve onu düşünmesi anlamında bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "bağlamak" mânasındaki *rabt* kökünden türeyen ve "iki şeyi birbirine bağlayan ip; alâka, bağ, münasebet" anlamlarına gelen *râbîta* kelimesi tasavvufta sâlikin kâmil bir mürşide gönlnünü bağlaması, onun sûret ve sîretini (hem yüzünü hem ahlâk ve davranışlarını) düşünmesini ifade eder. Tasavvuf tarihinde önceleri şeyhi sevmek, kalbini ona bağlamak, bu sayede ondan feyiz almak ve davranışlarını taklit etmek gibi uygulamalar bulunurken zaman-

la bunlar şeyhin sûretini düşünme şeklini almıştır.

Necmeddîn-i Kübrâ (ö. 618/1221) sâlikin kalbini şeyhe bağlamasının önemini vurgulamış, Şehâbeddin es-Sühreverdi de (ö. 632/1234) bu konuda, "Müridin şeyhine nazar ederek bütün dikkatini onda toplaması ve Cenâb-ı Hak'tan şeyhi üzerine gelen tecellileri seyre dalması semâda kendi kendine hareket etmesinden daha hayırlıdır" demiştir. Bu rivayetler, râbîta uygulamasının basit şeklinin VI (XII) ve VII. (XIII.) yüzyıllarda mevcut olduğunu göstermektedir. Bahâeddin Nakşibend'in ömrünün son döneminde yaptığı hac yolculuğunda müridi ve halifesi Muhammed Pârsâ'ya kendisine râbîta etmesini ve sûretini düşünmesini tavsiye ettiği bilinmektedir. Ya'küb-i Çerhî de müridi Ubeydullah Ahrâr'a Nakşibendî tarikatının âdâbını öğretirken sıra râbîtaya gelince bu usulü sadece kabiliyetli müridlere anlatmasını istemiştir. Bu bilgilerden râbîtanın o dönemde seçkin bazı müridlere tavsiye edildiği anlaşılmaktadır.

Hasan Attâr, tasavvuf yolunda teveccühün yapılaş şeklini anlatırken önce şeyhin sûretini düşünmek gerektiğini, gelen feyizle hararetin tesiri zuhur edince kalbe teveccüh edileceğini kaydetmiştir. Abdurrahman-ı Câmî de teveccühü anlatırken râbîta yapılacak şeyhin müşahede makamına ulaşmış, zâtî tecellilere mazhar, görüldüğünde Allah hatıra gelen kâmil bir zat olması gerektiği üzerinde durmuştur. Kaynaklarda râbîta uygulamasının tasavvufî eğitiminin sadece başlarında gerekli olduğu ifade edilir. Zira kalben Allah'a yönelebilecek seviyeye gelen mürid için lüzumsuz ve mâsûl olarak telakkî edilmektedir. Râbîta ile alâkalı bazı rivayetlerde şeyhin sûretinin düşünüleceği ifade edilmiş, ancak ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu konuda ilk ayrıntılı bilgiye Ubeydullah Ahrâr'da rastlanır. Ona göre râbîtada şeyhin iki kaşının arasını düşünmek gerekir. Çünkü burası feyiz mahalli olarak telakkî edilmektedir.

Sûfilere göre râbîta kalbi dünyevî düşüncelerden temizlemek ve korumak, mürşidin ruhanîyetinden feyiz almak ve onun vasıtası ile Allah'ı hatırlamak, gıyabında mürşidle mânevî beraberlik ve muhabbet tesis etmek amacıyla icra edilir; bunların en önemlisi muhabbettir. Tasavvufî anlayışa göre mürid, şeyhinin davranışlarını taklit edebilmek ve onun mânevî halini kendi üzerine yansıtabilmek için şeyhini sevmelidir. Çünkü seven kişi sevdiğine benzemek ister. Sevgi ve ülfet şeyh ile mürid

arasında bir vasıttır. Bu sevginin gücü nisbetinde müride şeyhten mânevî hal sırayet eder.

XIX. yüzyıla kadar râbîta hakkında önemli bir eleştiri yapılmamıştır. XIX ve XX. yüzyıllarda Hindistan'da kendisi de bir Nakşibendî Müceddidî olan Ahmed Şehîd Birilvî ile Siddîk Hasan Han Kannevci ve İstanbul'da Hâfız Seyyid Hoca başta olmak üzere bazı kişiler tarafından râbîtaya eleştiriler yöneltmiştir. Eleştirenlerin çoğu râbîtayı sadece bid'at olarak görürken Hâfız Seyyid Hoca hem bid'at hem şirk olduğunu ve putperestlik âdetlerine benzediğini öne sürmüştür. Bu eleştiriler üzerine bilhassa Nakşibendî Hâlidî mensupları râbîtayı savunmak için eserler kaleme almışlardır. Eleştirenlerden bazıları râbîtayı bir ibadet olarak algılamış, ibadetin de ancak Kur'an ve Sünnet'te belirlenebileceğini söylemiştir. Sûfilere göre ise râbîta bir ibadet değil şeyh ile mürid arasında sevgi ve feyiz alışverişine vasıta olacak bir metottur. Râbîtayı eleştirenler genellikle onu aynı zamanda bir itikad meselesi şeklinde görürken sûfiler eşini seven bir kişinin gıyabında onu düşünmesi gibi tabii bir hal olduğunu söylemişlerdir. Bu sebeple bazı sûfiler râbîtayı "şeyhe tam bir muhabbet" diye tarif etmişler ve râbîtada şeyhin sûretini düşünmek için özel bir gayrete gerek olmadığını, muhabbetin yeterli olduğunu, zaten seven kişinin sevdiğini düşüneneğini belirtmişlerdir. Râbîtayı ayırtıdan ve kurallardan arındırarak şeyh ile mürid arasında tabii ve psikolojik bir iletişime dönüştüren bu yaklaşım daha sağlıklı olmasına rağmen bazı sûfiler dönemin geleneklerine uyararak râbîtanın meşrûiyetini ispat etmek için konuyla ilgisi oldukça az olan âyet ve hadisleri delil olarak kullanmışlardır. Nakşibendiyye'de râbîtaya özel bir önem atfedildiği ve onu savunmak için eser yazanların daha ziyade bu tarikata mensup bulunduğu için râbîta uygulamasının Nakşibendîler'e has olduğu zannedilmektedir. Halvetiyye, Kâdiriyye ve Çiştîyye başta olmak üzere birçok tarikatta râbîta uygulanmaktadır. Tasavvuftaki "fenâ fi'ş-şeyh" tabiri de râbîtanın özü olan şeyhi sevmenin bir başka ifadesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Necmeddîn-i Kübrâ, *Risâle ile'l-hâ'im* (nşr. Tevfik Sübhânî), Tahran 1364, s. 57-62; Şehâbeddin es-Sühreverdi, *Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 411; Abdurrahman-ı Câmî, *Serrişte-i Tarîk-i Hâcegân*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyüddin Efendi, nr. 3229, vr. 19^b-20^a; Hüseyin ed-Devserî, *er-Rahmetü'l-hâbîta fi zikri ismi'z-zât ve'r-râbîta* (İmâm-ı Rabbânî, *el-Mektûbât: ed-Düerü'l-meknûnâti'n-nefise* [trc. M. Murâd el-Minzelevî] içinde), Mekke

1316, I, 184-280; Hâlid el-Bağdâdî, *Risâle fi işbâti'r-râbîta*, İstanbul 1284; Muhammed b. Abdullâh el-Hânî, *el-Behcetü's-seniyye*, Kahire 1303, s. 42-43, 46-48; Hâfız Seyyid Hoca, *Risâle fi ibtâli'r-râbîta*, MÜLİF Ktp., Genel, nr. 6941, ek-8, vr. 1^b-8^a; Yûsuf Şevkî Trabzonî, *Hediyetü'z-zâkirîn ve hüccetü's-sâlikîn*, Bulak 1303, s. 4, 10; M. Es'ad İbnü's-Sâhib, *Nûrû'l-hidâye ve'l-irfân fi sîrri'r-râbîta ve'l-teveccüh ve hatmi'l-hâcegân*, Kahire 1311; Veliyyüddin b. Osman Birgîvî, *Risâle-i Râbîta*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2429, vr. 1^b-30^a; Abdülhakim Arvâsî, *Râbîta-i Şerîfe*, İstanbul 1342; İbrâhim Hilmî el-Kâdirî, *Medâricü'l-hakîka fi'r-râbîta 'inde ehli't-tarîka* (nşr. Âdil Mahmûd el-Behîy – Abdüsselâm M. Saîd), İskenderiye 1381/1962, s. 18; Mahmut Sami Ramazanoğlu, *Musâhabe*, İstanbul, ts., VI, 151; Butrus Abu-Manneh, "Khalwa and Râbîta in the Khâlidî Suborder", *Naqshbandis* (ed. M. Gaborieau v.dğr.), İstanbul-Paris 1990, s. 289-302; F. Meier, *Zwei Abhandlungen über die Naqshbandiya*, İstanbul 1994, s. 54 vd.; Reşid Rızâ, "er-Râbîta 'inde'n-Naqshbandiyye ve tâtû'l-mürîd li-şeyhîhî", *el-Menâr*, XI/7 (1326/1908), s. 504-515; XII/2 (1327/1909), s. 102-104; İrfan Gündüz, "Tasavvufî Bir Terim Olarak Râbîta", *MÜLİFD*, sy. 7-8-9-10 (1989-92), s. 243-274; Rifat Okudan, "İnsânî Bir İnsiyak Olarak Râbîta", *Tasavvuf*, sy. 10, Ankara 2003, s. 201-218.

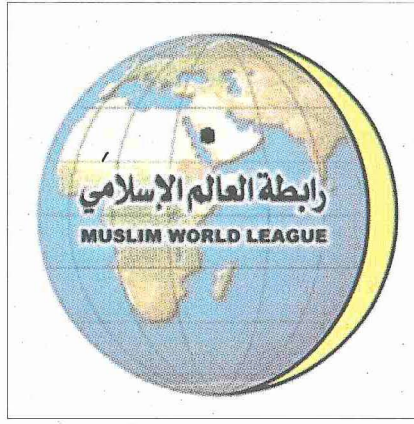
NECDET TOSUN

RÂBITATÜ'İ-ÂLEMİ'İ-İSLÂMÎ

(رابطة العالم الإسلامي)

İslâm ülkeleri arasında
dinî koordinasyonu
ve yardımlaşmayı sağlamak amacıyla
kurulan teşkilât.

18 Mayıs 1962'de hac sırasında düzenlenen Genel İslâm Konferansı'nda (el-Mü'temerü'l-İslâmiyyi'l-âm) alınan kararla Mekke'de kurulan Râbitatü'l-Âlemi'l-İslâmî (Muslim World League, Dünya İslâm Birliği), genelde İslâm coğrafyasını tehdit eden komünizme karşı müslüman halkları korumak amacıyla ve o yıllarda İslâm ülkelerinde aşırı boyutlara ulaşmış olan milliyetçilik hareketlerini frenlemek için düşünülmüştü; ana hedefi ise İslâm ülkeleri ve müslüman toplumların maddî ve mânevî ilerlemesini sağlamak, aralarındaki birlik ve dayanışmayı temin etmek ve İslâm mesajını dünyaya duyurmaktır. Üye ülkeler arasında tam bir eşitliği hedef olarak çalışmalarına başlayan teşkilâtın kurucu heyeti başlangıçta yirmi bir kişi idi. Halen Râbîta'yı yöneten heyet 1990'lı yıllarda altmış kişiye ulaşmıştır ve çeşitli İslâm ülkelerini temsil eden âlim, devlet adamı ve tecrübeli yöneticilerden oluşmaktadır. Kurucu heyetin başkanı Suudi Arabistan'ın başmüftüsü Muhammed b. İbrâhim Âlüş-Şeyh, meclis üyeleri ise Ebü'l-Hasan en-Nedvî (Hindistan), Saîd Ramazan (Mısır),

Râbitatü'l-Âlemi'l-İslâmî'nin logosu

Ebü'l-A'lâ el-Mevdûdî (Pakistan), Allâl el-Fâsî (Fas) gibi ilim ve devlet adamları, sekreterleri de Suudi Arabistan'ın eski maliye bakanlarından Muhammed Sürûr es-Sabbân idi. Hemen bütün üyeler 1953 yılında Kudüs'te toplanan Genel İslâm Konferansı'nda aktif rol almış kişilerdi. Kudüs başmüftüsü Emîn el-Hüseynî ve Suudlu âlim Abdülazîz b. Bâz kuruluşun diğer önde gelen başkanları, Muhammed Ali el-Harekân ve Abdullah Ömer Nasîf de genel sekreterleri arasında yer aldılar; bugünkü genel sekreter ise Abdullah Abdülmuhsin et-Türki'dir.

Uluslararası sivil bir kurum statütüsünde olan Râbîta, İslâm Konferansı Teşkilâtı ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin faaliyetlerine katılmakta, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) örgütlerinin üyesi bulunmaktadır. Yıllık 120 milyon riyal civarındaki (2005) bütçesinin % 90'ı Suudi Arabistan Krallığı tarafından karşılanmakta, geri kalan kısmını özel kişi ve kurumların yardımları oluşturmaktadır. Râbîta, İslâmî prensiplere uygun yaşama-ları konusunda müslümanları aydınlatmak, İslâm'a hizmet için çalışan kişi ve kurumların çalışmalarına destek vermek, aralarındaki iş birliği ve tecrübe aktarımını sağlamak, İslâm'a davet konusunda yeni metotlar geliştirmek ve uygulamak, eğitim, öğretim, iletişim ve kültür alanlarında İslâm ülkeleri ve müslüman toplumların seviyesini yükseltmek, hac mevsiminde Mekke'de bir araya gelen müslüman önderlerin katkısıyla bütün dünyada müslümanlar arası birlik ve dayanışmayı sağlamak,

müslümanların ortak dili olan Arapça'nın öğretimini yaygınlaştırmak, müslümanları aydınlatıcı toplantılar düzenlemek, yayınlar yapmak, eğitimli ve bilinçli kadrolar yetiştirmek, bu kadrolar için burslar vermek, camilerin müslümanların hayatındaki rolünü daha etkin bir hale getirerek yeni camilerin inşasına yardımcı olmak, ekonomik sebepler, savaşlar veya doğal afetler yüzünden yardıma muhtaç duruma düşen müslümanların ihtiyaçlarını gidermek gibi amaçları gerçekleştirmek için kurulmuştur. Değişik ülkelerde otuz beş büro (2005), on altı İslâm merkezi (2005), kendisine bağlı çalışan maaşlı veya gönüllü kadrolar, düzenlediği kongre, sempozyum ve diğer ilmi, kültürel ve sosyal etkinlikler ve yayınlarıyla faaliyette bulunmaktadır.

Eğitim konusuna özel bir önem veren Râbîta, Mekke'de 1983 yılında İmam ve Davetçi Yetiştirme Enstitüsü (Ma'hadü'l-dâdî'l-eimme ve'd-duât), Moritanya'da 1980'de lise seviyesinde İslâmî İlimler Okulu, Komor adalarında 1988 yılında ilköğretim seviyesinde 4000 öğrencinin öğretim gördüğü altı adet okul açmıştır. Nijerya ve Nijer'de ilköğretim ve lise seviyesinde okullar açan Râbîta, Bengladeş'te meslekî eğitim okulu projesini hayata geçirmiştir. Halen bu okullarda eğitim ve öğretimin devamı Râbîta'nın desteğiyle sağlanmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde öğrenim gören çok sayıda müslüman öğrenciye burs veren Râbîta, aynı zamanda bir eğitim ve öğretim merkezi olarak gördüğü cami ve mescid inşasına özel önem vermektedir ve bu konudaki projeleri desteklemektedir. Râbîta, müslümanların azınlıkta bulunduğu ülkelerde doğrudan merkeze bağlı bürolar açarak onların kültür düzeylerini geliştirmek ve siyasî haklarını elde etmelerine yardımcı olmak yönünde çalışmalar yürütmektedir. Bu bürolar özellikle Afrika ve Balkan ülkeleriyle Ukrayna gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinde faaliyet göstermektedir.

Râbîta'nın etkinliklerinden biri de İslâm ülkelerinin önde gelen âlim, düşünür ve davetçilerinin bir araya gelip müslümanların güncel meselelerini tartıştıkları geniş katılımlı Genel İslâm Konferansı'nın düzenlenmesi olup bu konferans 1962, 1965, 1987 ve 2002 yıllarında toplanmıştır. Ayrıca 2002'den itibaren her yıl Mekke'de hac döneminde benzer konuların görüşüldüğü Mekke-i Mükerreme Kongresi tertip edilmektedir. Faaliyetlerinin daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi için Râbîta 1975 yılında Dünya Camiler Birliği'ni, 1977'de İslâm Fıkıh Akademisi'ni ve İslâm